

Kirjanike Maja, Harju tänav 1

Arhitektuurikriitik Karin Paulus, Pulss aprill/mai 2015

Sellest majas on meeleolukalt kirjutanud rahvakirjanik **Jaan Kross** oma mälestusteraamatus „**Kallid teelised**“.

Kuigi Nõukogude ajal hinnati pigem ideoloogiliselt õiget kaasaegset arhitektuuri, säilis ometi toona ka keskaegne vanalinn, mis pärast märtsipommitamist suures osas siiski taastati.

Uutest ehitistest olid kõige silmahakkavamad samasse kvartalisse rajatud Kino Sõprus ja Kirjanike Maja. Viimane on täiesti **modernistlikus võtmes maja**, mis markeerib Nikita Hruštšovi sulaga tulnud „liialduste likvideerimisena“ tuntud, kuid tegelikkuses pigem kokkuhoiust tingitud lähenemist.

Hoone kavandasid **August ja Heili Volberg**, alustades projektiga 1958, ning hoone valmis **1963**. Majal on lagedad kaunistusteta ja terrasiitkrohviga seinad; aknad on juba laiad, mitte enam stalinismi moodi kõrgusesse välja venitatud. Kui vanalinna üldises kontekstis on hoone vaat et liigagi uudne, siis omal kohal moodustab see Harju tänava haljasala ja Eduard Vilde monumendi (1965) ümbrusega kena koosluse. Kompositsioonis tasakaalustab suurt tumedat ehist roheline vaip ning aktsendiks on Niguliste tänava poole jääv Albert Eskeli kavandatud dolomiitskulptuur. Maja katab vanalinnale omaselt viilkatus.

Lisaks ametlikult heaks kiidetud kirjanike korteritele paiknesid majas uhkete vitriinakendega raamatupoe ruumid, töötasid kirjanike liit ja väljaannete toimetused. Väga tuntud on sulemeistrite esinemisteks mõeldud justkui Nõukogude aja allegooriana **musta laega esindussaal**, mille kavandas oma aja üks kuulsamaid sisearhitekte Vello Asi.

1950. aastate ametlikule stiilile omase teatraalse pidulikkuse on välja vahetanud minimalistlik tõsidus, kus tõsteti esile ehitustehniliste võimaluste korral konstruktiivset ilu ja materjalide ehedust.

Kõige kuulsamaks on aga saanud hoone teises tiivas olnud **kohvik Pegasus**, mis sarnaselt Kuku klubiga oli aastakümneid üks boheemlaste tuntumaid kogunemispaidu. Selle kavandasid Allan Murdmaa, Leila Pärtelpoeg ja Väino Tamm. Põhjamaiselt šikil kohvikul olid halli pitskrohviga kaetud seinad ja sisustuseks puitmööbel, uhked metallist seinavalgustid, Edgar Viiese abstraktse alumiiniumskulptuuriga kohvik kulges läbi kolme korruse, mida ühendas elegantne keerdtrepp. Kohvikus istujale avanesid pea kogu seina täitvatest akendest uhked vaated ümbruskonnale.

Maja korterid olid omas ajas, kui võõraste inimestega ühiskorterites ning ka keldrikorruuselgi elamine oli küllaltki levinud, väga suured, olles kohati suisa viietoalised ning mõni elanik sai enda kasutusse suisa garaaži. Majas elasid näiteks Kersti Merilaas, Jaan Kross ja Ellen Niit, August Sang, Paul Kuusberg, Paul Viiding ja paljud keskpärased, ent ametlikult heaks kiidetud autorid (Leonid Zaitsev, Grigori Skulski, Valter Korb), keda tänapäeval enam üldse ei mäletata. Keskmine neist oli muide kirjanik Jelena Skulskaja isa.

Tänane Pegasus on pigem noobel kohvik, kus mekivad toitu rahakad kodanikud, mitte veeringuid veeretavad napsilembelised literaadid. Kaupluste seas on praegugi üks, kus müüakse raamatuid. Kirjanike maja saalis korraldatavad kirjanduslikud kolmapäevad on vägagi menukad, samuti edendab vahval moel kultuuri siia pesa teinud Soome Instituut. Majanduslikel põhjustel sai hoone küllaltki hiljuti lisaks juurde trobikond katusekorterit, mis ka kriitilist kodanikku kuidagi solvata ei tohiks.